Tilastokeskus

22.12.2021

Vastaanottaja
Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Viite
Asia: O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019–2023

Asia
Asiantuntijalausunto mahdollisuuksista kehittää arvonlisäpohjaista ulkomaankauppatilastoa kuvaamaan kestävää kasvua ja tukemaan kestävän kasvun siirtymää

Esipuhe

Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppatilasto (*Trade in Value Added, TiVa-tilasto*) antaa tarkan arvion siitä kuinka suuri osa suomalaisyritysten viennin arvosta on luotu Suomessa ja miten paljon eri toimialojen vienti vaatii ulkomailta tuotuja tuotantopanoksia. Ulkomaankauppakysyntä on talouskasvun kannalta tärkeää. Siksi on merkityksellistä tietää mille Suomessa tehdylle työlle on maailmalla kysyntää ja miten kysyntä kehittyy. Mitä sellaista meillä tehdään, mistä ollaan valmiita maksamaan muuallakin kuin Suomessa ja mitä tarvitaan tuon osaamisen sekä työn hedelmien toimittamiseksi asiakkaille?

Yleensä ulkomaankaupasta uutisoitaessa käsitellään Suomen tavaraviennin kehitystä, koska tavaraviennin seuraaminen on helppoa ja rajan ylittävien tavaroiden arvon tilastoinnilla on pitkät perinteet. Tavaravienti antaa ulkomaankaupan kokonaisuudesta yksipuolisen kuvan monesta syystä. Pelkkä viennin tarkastelu jättää huomiotta ulkomaankaupan toisen suunnan eli tuonnin. Tavaravienti kattaa vain osan Suomen viennistä (70 % tavaroita ja 30 % palveluja vuonna 2020). Lisäksi tavaraviennin (brutto)arvo ei kerro vielä mitään siitä, miten paljon tuosta arvosta on tosiasiassa luotu Suomessa. Tavaraviennin kehitys toimii hyvänä indikaattorina ulkomaankaupan kehitykselle, samalla tavoin kuin ulkolämpötila sille miten paljon vaattetta tarvitsee pukea. Siihen miten kylmää tai lämmintä on vaikuttavat kuitenkin myös tuuli, sade, ilmankosteus ja auringonpaiste. Vastaavasti Ulkomaankauppaa arvioitaessa meidän on huomioitava se, että eri tuotteet vaativat eri määrän ulkomaisia raaka-aineita ja muita tuotantopanoksia. Joidenkin toimialojen tuonti vastaa suomalaiseen investointikysyntään ja toisten taas kulutuskysyntään.

Ennen TiVa-tilaston kehittämistä ei kunnollista kokonaiskuvaa ulkomaankaupan virroista ollut mahdollista muodostaa. Pystyimme helposti toteamaan, että viennin kasvu toi Suomeen talouskasvua, mutta meillä ei ollut vastausta siihen kuinka paljon viennistä syntyi Suomeen talouskasvua. Jos tuontipanoksista riippuvaisen alan vienti kasvoi, mutta samalla suuremman kotimaisuusasteen omaavan alan vienti supistui, oliko lopputulos Suomen kannalta aiempaa parempi vai huonompi? TiVa-tilaston ansiosta pystymme vastaamaan tällaisiin kysymyksiin, joihin meillä olisi aikaisemmin ollut tarjota vastaukseksi pelkkää spekulaatiota. Ei ole lainkaan liioiteltua todeta, että TiVa-tilasto on mullistanut tietotasomme koskien ulkomaankaupan rakennetta ja globaaleja arvoketjuja.

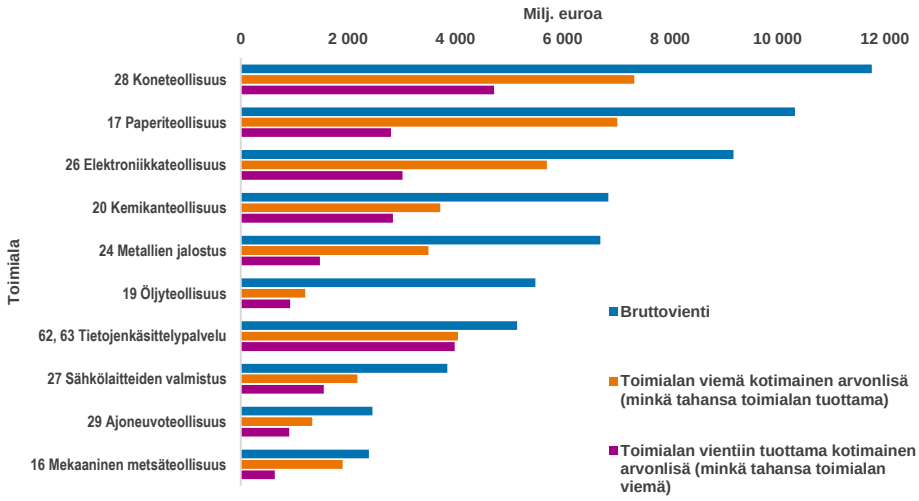

Kuva 1: Kymmenen suurimman bruttovientitoimialan (TOL2008 2-numerotasolla) bruttovienti, kotimaisen arvonlisän vienti ja vientiin tuotettu kotimainen arvonlisä vuonna 2019.

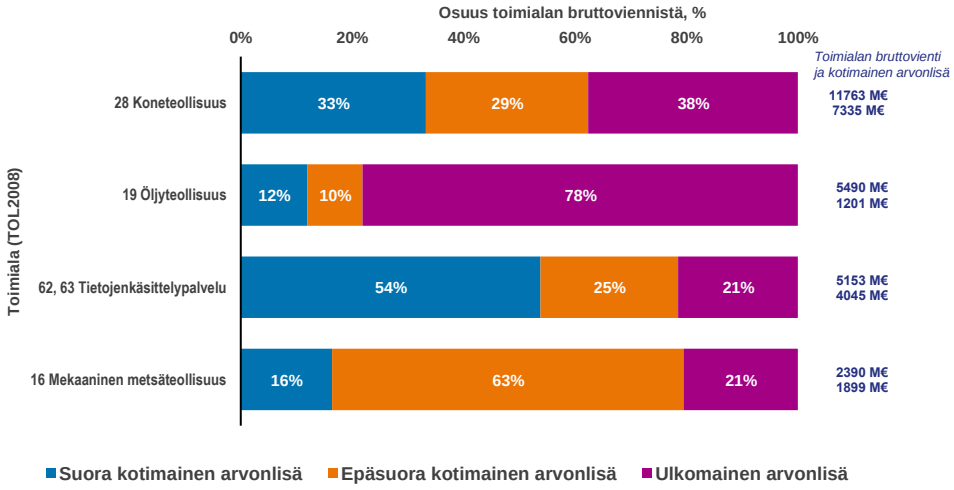

Kuva 2:Viennin kotimaisen ja ulkomaisen arvonlisän jakautuminen muutamilla suurilla vientialoilla vuonna 2019. Suora kotimainen arvonlisä on viejätoimialan kotimaassa tuottamaa arvoa. Epäsuora kotimainen arvonlisä koostuu viejätoimialan käyttämistä muiden toimialojen kotimaassa tuottamista tuotantopanoksista. Ulkomainen arvonlisä koostuu ulkomailta tuoduista tuotantopanoksista, jotka uudelleenviedään vientituotteen mukana.

Suomen viennin kannalta tärkeimpiä toimialoja tarkasteltaessa voidaan havaita, että niiden viennin rakenne poikkeaa toisistaan merkittävästi. Kaksinumerotason TOL2008-toimialoista suurin viejä on koneteollisuus, jonka viennistä kolmannes on suoraa, toimialan kotimaassa tuottamaa arvonlisää. Vajaa kolmannes on epäsuoraa, muilla toimialoilla, kuten metallituoteteollisuudessa tuotettua kotimaista arvonlisää. Reilu kolmannes koneteollisuuden viennin arvosta on ulkomaisia tuotantopanoksia. Kuudenneksi suurimman vientialan, öljyteollisuuden viennin arvosta 78 % on ulkomaisia tuotantopanoksia, kun taas seitsemänneksi suurimmalla eli tietojenkäsittelypalveluilla kotimaisuusaste on peräti 79 %. Sen vuoksi tietojenkäsittelypalvelujen tuottama viennin kotimainen arvonlisä on moninkertainen bruttoviennillä mitattuna suurempaan öljyteollisuuteen verrattuna. Kymmenenneksi suurimmalla vientialalla, mekaanisessa metsäteollisuudessa (sahatavara ym.) viennin kotimaisuusaste on niinikään korkea (79 %), mutta se poikkeaa muista suurista vientialoista siinä, että valtaosa kotimaisesta arvonlisästä

kumpuaa metsätaloudesta ja muilta metsäteollisuudelle tuotantopanoksia tuottavilta kotimarkkinatoimialoilta.

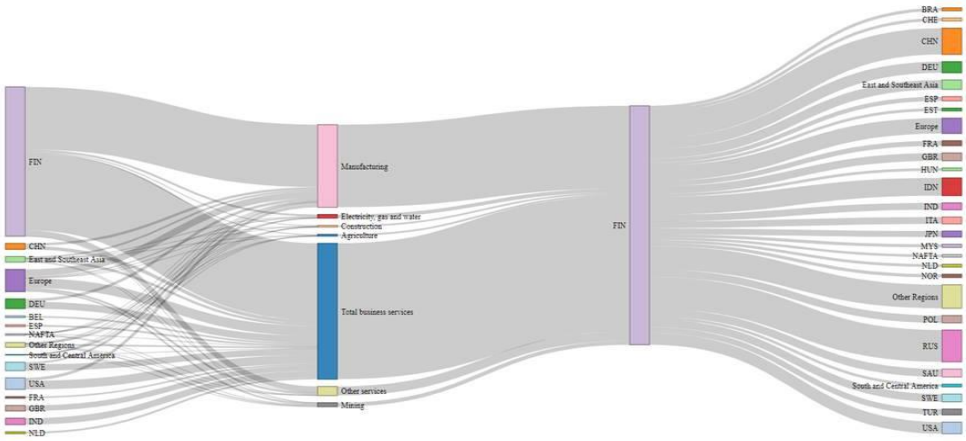

Kuva 3:Elektroniikkateollisuuden (TOL2008=26) viennin kotimainen arvonlisä ja bruttovienti vuonna 2019. Vasemmassa reunassa on kuvattuna viennin arvon muodostuminen lähdemaiden mukaan. 62 prosenttia elektroniikkateollisuuden bruttoviennistä on kotimaista arvonlisää ja 38 prosenttia ulkomaista (tuotantopanoksia). Keskellä vasemmalla on kuvattuna viennin arvon muodostuminen tuottajatoimialoittain. 27 prosenttia elektroniikkateollisuuden bruttoviennistä on elektroniikkateollisuudessa Suomessa tuotettua arvonlisää ja 35 prosenttia muilla toimialoilla tuotettua kotimaista arvonlisää. Etenkin liike-elämän palvelujen (niin kotimaisten kuin ulkomailta ostettujen tuotantopanosten) osuus elektroniikkateollisuuden bruttoviennin arvosta on merkittävä. Oikeassa reunassa on kuvattuna elektroniikkateollisuuden bruttovienti kohdemaittain. Tärkeimpiä kohdemaita ovat Kiina, USA, Venäjä ja Intia. Keskellä oikealla oleva pylväs kuvaa elektroniikkateollisuuden bruttovientiä Suomesta ja vasemmassa reunassa oleva liila FIN-pylväs Suomessa tuotettua osuutta viennin arvonlisästä. Kaiken kaikkiaan pelkästään elektroniikkateollisuuden vienti muodostaa monimutkaisen raha- ja materiaalivirtojen verkoston.

Jokaisen toimialan viennistä pystytään TiVa-tilaston ansiosta kuvaamaan mistä 48 maasta tai alueelta tulevia ja minkä 61 eri toimialan tuotantopanoksia tarvitaan vientiin menevien tuotteiden tuottamiseen ja mihin 48 maahan näitä tuotteita viedään. Näiden virtojen rakenteita tarkastelemalla tiedämme miten paljon kotimarkkinatoimialojen tuotantopanoksia ja ulkomaisia tuotantopanoksia tarvitaan minkäkin toimialan vientiin. Mistä maista tuoduista tuotantopanoksista eri toimialat Suomessa ovat riippuvaisia ja missä määrin ulkomailla tarvitaan suomalaisia tuotteita taas Suomeen tuotavien tuotteiden tuotantopanoksina. Hyödykevirtojen lisäksi TiVa-tilasto tekee näkyväksi ulkomaankaupan työvoimantarpeen. Kuinka moni suomalainen työpaikka on joko suoraan tai epäsuorasti riippuvainen vientikysynnästä ja minkä koulutusasteen työvoimaa eri suhteessa ulkomaankauppaan toimivissa yrityksissä tarvitaan. TiVa-tilasto luo siis hahmotettavan kuvan maailmantalouden hyödykevirtojen hyvin monimutkaisesta verkosta ja tarjoaa perustan maailmantalouden verkoston ymmärtämistä vaativalle analyysille.

Olemassa olevalla datalla ja nykyisellä laskentamallilla ei pystytä suoraan laskemaan vihreän kasvun liiketoimintaan liittyvien tunnuslukujen yritystason arvioita. Jatkokehitystyössä onkin tärkeää selvittää, voidaanko nykyaineistoa hyödyntäen vihreää liiketoimintaa kuvaavat arviot yritystason sijaan laskea riittävällä tarkkuudella joko nykyistä otosaineiston tietoa populaatiotasolle yleistämällä tai täydentää puuttuvia tietoja tilastollisesti mallintaen. Joka tapauksessa arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastointikehikko luo pohjan maailmankaupan virtojen kuvaamiseen ja vihreän liiketoiminnan tunnuslukujen laskentaan.